

ресурс]. – Режим доступу: http://legal.un.org/docs/?path=../ilc/documentation/english/reports/a_44_10.pdf&lang=EFSXP

14. Нгуен Куок Динь, Патрик Алэн . Международное публичное право: В 2 т. Т. 1: Кн. 1 : Формирование международного права. Кн. 3 : Международные отношения / Нгуен Куок Динь, Патрик Алэн . – К. : Сфера, 2001. – 410 с.

О. О. Сидоренко¹

НАРОСТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОСТІ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Роль права як основного регулятора суспільних відносин сучасного українського соціуму зростає з підвищенням рівня організації суспільної системи задля вирішення проблем і суперечностей, що загрожують існуванню цивілізації. Наростаючі процеси глобалізації, що нерідко протікають хаотично, укріплюють взаємозв'язок людей і роблять наше існування ще більше крихким [1, с. 84]. Сьогодні світова спільнота знаходиться на шляху формування нового світового порядку, від оптимальної організації якого залежатиме його існування. Суспільству потрібен більш високий рівень управління соціальними процесами як на національному, так і на глобальному рівні [2, с. 115]. В системі права під впливом глобалізації коригується його сутність, зміст, цілі, завдання, призначення, а також джерела права.

Для юридичної науки аналіз загальнотеоретичних аспектів розвитку права в умовах глобалізації загострюється у зв'язку з необхідністю адаптації українського права і законодавства до Європейського Союзу та СОТ, виконання нашою державою зобов'язань перед Радою Європи та іншими процесами, пов'язаними з інтеграцією України до міжнародних та наддержавних політичних утворень.

Поняття «правова система» має узагальнюючий характер. Воно містить у собі усі правові явища: правотворчість, правосвідомість, правореалізаційну діяльність, правову ідеологію, на які впливає глобалізація. Глобалізація як домінантна тенденція соціального буття є виявом складності й неоднозначності соціокультурної і правової трансформації. Свідченням зазначеного можуть слугувати тенденції розвитку українського права і відповідні про-

---

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

блеми, що виникають на цьому шляху. При цьому поза увагою залишається питання впливу глобалізації на національну державу, тенденції і проблеми, які виникають у зв'язку з цим.

В царині розвитку системи права чітко прослідковується тенденція наростання процесуальності правового регулювання. Це виражається у розширенні сфери процесуального регулювання, збільшенні числа процесуальних норм, ускладненні процедури, удосконалюванні процесуальної форми [3]. У розвитку процесуального права прослідковується наступна важлива закономірність: чим більше розвинуте суспільство, тим детальніше в законодавстві прорисовується діяльність, пов'язана з охороною соціального порядку, прав, свобод і законних інтересів громадян і організацій [3, с. 108].

Розширення сфери процесуального регулювання супроводжується підвищенням значення і статусу процесуального права у правових системах різних держав, що входять до світової спільноти. В умовах демократичної правової держави, до якої відносить себе Україна, процесуальне право трансформується у необхідний засіб забезпечення законності, справедливості і правопорядку у суспільстві [3, с. 106–114]. Важливим аргументом також є висновок про те, що процесуальні норми є однопорядковими, однорівневими стосовно матеріальних, а тому посідають самостійне місце в системі права [4, с. 253].

Слід визнати, що формування й розвиток сучасного процесуального права відбувається на кількох рівнях, які в багатьох випадках доповнюють один одного, що створює складну модель сучасного процесуального права. Так, можна визначити міжнаціональний, наднаціональний та національний рівні такого формування чи оновлення [5, с. 179]. Міжнаціональний рівень проявляється у напрацюванні процесуальних механізмів порядку розгляду й вирішення справ з іноземним елементом (зокрема, міжнародного цивільного процесу). Узгодження правил міжнародного цивільного процесу стало історично первісним, зокрема в частині визнання й виконання рішень іноземних судів, а також надання міжнародної правової допомоги. Об'єктивна потреба формування такого інституту міжнародного приватного права призвела до прийняття багатьох міжнародних та двосторонніх угод щодо регулювання цивільного процесу з іноземним елементом, а також міжнародного співробітництва щодо розгляду й вирішення цивільних справ. Зважаючи на об'єктивну обумовленість потреб у формуванні цього права, воно й отримало чи не найповніше врегулювання як на рівні міжнародних договорів (дво- чи багатосторонніх), так і міжнародних конвенцій. Тому переважаючою формою узгодження процесуальних механізмів виступає уніфікація. Ще

одним чинником успішності такого рівня творення процесуального права є те, що ця модель судочинства враховує базові цінності для наступної його гармонізації на основі використання кращих і більш нейтральних елементів континентальної та англосаксонської систем права. У часи закритості Української держави та її громадян від вступу у цивільні відносини з іноземним елементом питома вага справ, обтяжених іноземним елементом, була невеликою. На противагу цьому відкриття кордонів, збільшення політичного, соціально-економічного та культурного взаємообміну товарів, послуг, рух робочої сили (в тому числі нелегальний), посилення зовнішньоекономічних контактів вимагає формування адекватного механізму правового регулювання процесуального механізму захисту прав. Тому вимагається більш активний вступ України до європейського правового простору міжнародного цивільного процесу задля формування узгодженого із міжнародними стандартами національного законодавства щодо розгляду й вирішення справ, обтяжених іноземним елементом.

Наднаціональний рівень вказує на формування правової матерії особливого типу, яскравим показником якого на європейському просторі є акти Ради Європи та Європейського Союзу і його інституцій. Особливість цього права полягає у його наднаціональному характері, формуванні нового уніфікованого процесуального механізму та визначення змісту правосудної діяльності, завдань суду зокрема та держав в цілому щодо забезпечення ефективності й оптимальності цивільної процесуальної форми. Одним із сегментів формування узгодженого процесуального механізму є право Ради Європи, до якого входять Конвенція про захист прав та основоположних свобод людини, рішення й практика Європейського суду з прав людини, а також рекомендації Ради міністрів [5, с. 179].

Справедливо В. В. Комаров називає підставою для подальших колективних зусиль з гармонізації політики підвищення ефективності цивільного судочинства фундаменталізацію прав людини та визнання права на справедливий судовий розгляд як інтегруючого фактору характеристики національних процесуальних систем [6, с. 100]. С. Ф. Афанасьєв, розглядаючи вплив загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, закріплених в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, визначив шляхи їх реалізації при розгляді і вирішенні цивільних справ [7].

Важливим для формування єдиного правового простору процесуально-го законодавства є право Європейського Союзу, до якого входить багато актів як первинного, так і вторинного права. Яскравим показником уніфікованості є норми, які регулюють процесуальну форму діяльності Суду Євро-

пейського Союзу [8]. Окрім цього результатом гармонізації європейського процесуального права Європейського Союзу є система актів первинного права (регламентів), які у цей час складають систему європейського цивільного процесуального законодавства.

Наступним є національний рівень формування процесуального права. Його особливість полягає у тому, що національний процесуальний правопорядок вважається у межах кожної держави самодостатнім правовим явищем, який нібито не залежить від будь-яких чинників зовнішнього характеру, є продуктом власного національного правотворення. Водночас кодифікація національного процесуального права неможлива без урахування досвіду інших країн, глобальних тенденцій розвитку доктрини та практики процесуального права.

Процес кодифікації норм процесуального права держав – членів ЄС зустрічає на шляху певні перешкоди: форми здійснення правосуддя в кожній країні мають особливості, свої національні традиції, що для громадян інших країн викликає значні труднощі. У цьому криється необхідність зближення національних правових систем, утому числі тих, що належать до різних сімей права [9, с. 149].

Складно погодитись із запропонованими І. Р. Медведєвим для характеристики сучасного цивільного процесу епітетами: «гібридопобідний», «квазіінквізиційний» або «квазізмагальний» [10], оскільки вони лише частково відображають сутність явища, носять більше психоемоційну, ніж правову його характеристику.

Уніфікаційні, гармонізаційні процеси творення нового права чи оновлення чинного мають різну оцінку вчених, оскільки у результаті гармонізації може очікуватися зменшення негативних наслідків, пов'язаних із вирізнальними рисами, наявними у правових та законодавчих системах [6, с. 118]. Хоча це може призвести до нівелювання національних традицій правового регулювання цивільних процесуальних відносин. Не може нівелюватись самотність національних процесуальних систем з урахуванням специфіки їх історичного розвитку, доктринальних поглядів, стану судової практики та інших факторів. У цьому сенсі на фоні глобалізації не можуть зніматися не менш важливі наукові проблеми – національної ідентичності цивільного процесу [6, с. 105, 106].

Аналізуючи викладене, вважаємо, що глобалізація впливає на право на рівні взаємовідносин національних правових систем, що призводить до посилення їх взаємозалежності, на рівні функціонування національних правових систем, що загострює проблеми світового (глобального) правопорядку,

та на рівні методології, що актуалізує пошук нової методології права. Під впливом глобалізації відбуваються внутрішні зміни в праві: змінюється сутність права не тільки на національному, але й на наддержавному, глобальному рівні; змінюється його зміст, цілі, завдання, призначення, а також джерела (форми) права.

У сучасних умовах право виступає як інструмент глобалізації і, водночас, засіб керування її процесами. При цьому зростає не тільки інструментальна цінність права, але і його власна цінність як міри свободи, рівності й справедливості. Ця загально-соціальна тенденція проявляється в низці інших тенденцій розвитку права. Вищезазначене обумовлює глибокі зміни як внутрішньодержавного, так і міжнародного права, включаючи й характер їх взаємодії.

Вплив глобалізації на правову систему відбувається не лише на рівні її основних елементів, тобто статичних складових, а й на рівні підсистем, зв'язків – динамічних складових: правотворчості, правореалізації, правозастосування, які потребують ґрунтовних наукових досліджень.

Література:

1. Лукьянова Е. Г. Основные тенденции развития российского права в условиях глобализации / Е. Г. Лукьянова // Государство и право. – 2004. – № 7. – С. 84–89.
2. Лукашук И. И. Взаимодействие международного и внутрисоциального права в условиях глобализации / И. И. Лукашук // Журнал российского права. – 2000. – № 3. – С. 115–121.
3. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права / Е. Г. Лукьянова. – М.: Норма. – 2003. – 233 с.
4. Сидоренко О. О. Роль і місце процесуальних норм у системі права / О. О. Сидоренко // Проблеми законності. – 2012. – № 118. – С. 249–254.
5. Білоусов Ю. В. Окремі тенденції формування євро-орієнтованого цивільного процесуального права / Ю. В. Білоусов // Приватне право і підприємництво. – К., 2011. – № 10. – С. 178–181.
6. Комаров В. В. Гражданский процесс в глобальном контексте / В. В. Комаров // Юридическая наука и образование. – Х., 2009. – Вып. 2. – С. 95–125.
7. Афанасьев С. Ф. Право на справедливое судебное разбирательство: теоретико – практическое исследование влияния Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод на российское гражданское судопроизводство : автореф. дис. ... д – ра юрид. наук: 12.00.15 / С. Ф. Афанасьев. – Саратов, 2010. – 55 с.
8. Комарова Т. В. Юрисдикция Суда Европейских спотовариств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Т. В. Комарова. – К., 2009. – 24 с.

9. Сидоренко О. О. Процесуальні норми права: поняття, особливості, різновиди: монографія / О. О. Сидоренко. – Х. : Право, 2014. – 192 с.

10. Медведев И. Р. Гражданский процесс Англии и США: повышение ответственности сторон за свои объяснения и действия / И. Р. Медведев // Правоведение. – 2007. – № 1. – С. 136–151.

О. С. Передерій¹

СУБСИДАРНЕ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ КЕРІВНИКАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Службова діяльність керівників органів і підрозділів Національної поліції України позначається високим ступенем правової регламентації більшості як системи їх повноважень, так і процедурно-процесуального порядку їх реалізації. Разом із тим, для більш ефективного виконання функціонального навантаження керівники органів поліції керуються нормами багатьох галузей національного законодавства. Оскільки діяльність керівників органів поліції регламентується у відповідності до міжгалузевого принципу, Закон України «Про національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580 – VIII (далі – Закон про поліцію) закріплює правові можливості субсидіарного застосування норм актів інших галузей права [1]. Це вказує на субсидіарний характер застосування ними норм законодавства при реалізації повноважень, що тягнуть юридичні наслідки.

У відповідності до діючого Закону про поліцію керівники органів поліції при здійсненні адміністративно-управлінської діяльності наділені широким переліком повноважень як зовнішньої сфери дії (можуть застосовуватися стосовно учасників суспільних відносин), так і внутрішньо-організаційного характеру [1]. Остання група повноважень є особливо важливою, так як основна мета їх реалізації – упорядкування процесів проходження служби персоналом Національної поліції, попередження професійних конфліктів, підтримання здорової атмосфери серед підлеглих працівників, профілактика дисциплінарних правопорушень, забезпечення оперативності

---

¹ Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.